

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Compendivm Concertationis, Hvivs Secvli Sapientivm Ac
Theologorum, super erroribus moderni temporis**

Bundere, Jan van den

Venetijs, 1548

De ueneratio[n]e sanct[orum]. ti. 24

urn:nbn:de:hbz:466:1-36077

DE SANCTORVM VENERATIO
NE ET CVLTV. TITV. XXIII.

ARTICVLVS I.

RHET. **S**Antorum debitæ uenerationi non detrahimus: excessum autem in eorum cultu damnum: dum plura eis quām Christo impēduntur officia: dum magis ad eos, quām ad Christū confugiunt, auxilia postulantes homines.

THEO. Non in eorum effērendis laudibus aut præconijs celibrādis, quicquam peccatur excessu. Tam sublimis enim ē eorum uirtus, ut potius illam admirari ualeas, quām dignis laudibus celebrare. Tantæ gloriæ participes effecti sunt, uerba quibus explicemus desint. Quisnam honos, queruerentia par, quæ laus æqua tribui potest tantæ uirtutis: tanto decoris: tantæ gratiæ: tot meritis: tantæ glorie amicis Dei omnipotentis: quinimò & filiis Dei per adoptionem Nulla sane æqua, immo nec condigna eis præstari possunt, præsertim cum omnis honos, & laus in eum qui illos sanctos effecit, redundet ac referatur. Dicit enim Damascenus lib. 4. ca. 6. Honor qui exhibetur benignis gratisq; conseruis, benevolentie apud communem dominum indicium est. Quapropter et David ait, Laudate dominum in sanctis eius. Et Hieron. ad Riparum, epist. II. par. I. Honoramus reliquias martyrum, ut eum cuius sunt martyres adoremus. Honoramus seruos, ut honor seruorum redundet ad dominum.

Articulus. 2.

RHET. Venerandos quidem admittimus sanctos, sed Deute. 10. eos adorari non sinimus. Hoc quippe ab idolatriæ uitio putamus non uacare, præcipiente do-

TITVLVS XXIII.

165

mino : Dominum Deum tuum adorabis : & illi Matt. 4.
soli seruies.

Eodem schemate quo adoratio , & seruitus præcipitur THEO .
domino exhibenda: sed per domini uerba non admittur ser
uitū domino à seruo præstandū: ergo nec secluditur adora
tio, quibuslibet alijs sanctis facienda. Sed illa adoratio, illaq;
seruitus prohibetur creaturæ impendi , quæ Deo debetur.
Quamobrem fatemur, adorationē in appropriato suo no
mine sumptam, quæ dicitur seruitus soli Deo exhibēda, in
quantum est principium & finis omnis creaturæ, soli Deo
conuenire: neq; posse ad diuos quoslibet transferri . de qua
adoratione loquitur & adducta authoritas , & Hieron.ad
Ripar.in articu.præcedenti.

Verūtamen quoniam adorationis nomen , in scripturis
Deo pariter et creaturæ tribui inuenitur: dicimus quādoq;
etiam sanctos adorando. Nec absonum hoc cuiquam uidea
tur: cum & deitatis nomen alij cōmunicari inueniemus: di
cente Propheta: Ego dixi dij estis : cum tamen unus solus
Deus sit, & non multi. Benedicens nanq; Isaac filio suo Ia
cob ait: Seruant tibi populi, & adorent te tribus . Sed & Gen. 27.
ipse Jacob septies adorasse fratrem suum Esau legitur, quod Gen. 33.
& fecerunt uxores eius, & filij. Scribitur quoq; in lib. Pa= 1. Par. 29.
ralipo. Benedixit omnis ecclesia domino Deo patrum suo
rum: & inclinauerunt se, & adorauerunt Deum, deinde re
gem. Et in 3. Reg. libro dicitur: Inclinauit se Bethsabee, & 3. Regū. 1.
adorauit regē. At ne dicas adulatio[n]is cauſa id factū : audi
quod sequitur: Cum introiſſet Nathan propheta ante cōſpe
cum regis, & adorasset eū, pronus in terrā, dixit, &c.
Vides in his alijs locis scripturæ, adorationem etiā crea
turis impendi. Absit autem, ut ea impēdatur creaturæ, quæ

DE VENERAT. SANCT.

Deo debetur. Sed quæ creaturæ impartitur, importare detur quandam uenerationem excellentem, quæ impeditur ei, in quo gratia diuina præ cæteris emicat. Ne autem ex confusione, quod Dei est, tribuatur creaturæ ne etiam suæ multitudine uelamen habeat perfidia hæretorum, theologationem partiti sunt in latriam, quam dicunt cultum auctoritatem soli Deo debitam, in quantum est principium unitutem omnis creaturæ. In duliam, quam cæteris eminentioribus personis tribui nō recusant: & in hyperduliam, quam non nisi Deo cōiunctissimis, & superexcellentem Dei gratiam participantibus tribuunt: ueluti christi humanitati, aut Dei paræ uirgini, &c.

Articulus. 3.

RHE T.

Semper nouos, ac scripture sacræ ignotos adducis terminos.

THE O.

Nouis uulneribus noua adhibenda sunt pharmaca. At tequam enim hæreses insurgerent, liberius aliquando locuti sunt doctores: quemadmodum nulla orta hæresi circumspectatatem, substantiæ nomen aliquando essentiæ, aliquando personis tribuerunt. Vbi uero Arrius filium minorē patre contendit, nō eiusdem cum patræ substantiæ: sed similem patri, tantum in uoluntate non in natura, factumq; ex non extantibus. Vbi Sabellius unam patris & filij & spiritus sancti personā asserere conatus est: ad limam hypostasis, substantiæ, & usiæ, noībus usi sunt. Vnde in symbolo Niceno, contra Arrium dicitur, filium esse cōsubstantialem patri, quod Græci Homousion dicunt. Quem quidem terminum recipere noluerint Arriani: q; in scripturis nō habetur: quemadmodum est uidere in histo. tripar. lib. 5. cap. 42. Quibus respondet Ambr. cap. 3. de fide contra Arrianos. Si queritur ipsa continetur, quare p̄fiteri nō licet? Dicit quoq; Atha-

natus disputatio i. contra Arrium: Ecclesiasticæ semp moris est disciplinæ, si quando hæreticorū noua doctrina exurgit, contra insolentes quæstionum nouitates, rebus immutabiliter permanentibus, nominum uocabula imutare, & significantius rerum naturas exprimere: quæ tamen existentium causarum uirtutibus congruant. hoc modo ne hæretici ansam erroris accipiant, neue erroris sui uelamen producere queant, doctores latræ, duliæ & hyperdulæ nominibus usi sunt: etiam ueteres, ut est uidere in Aug. lib. 2. quæstionū sup Exo. q. 94. Et in cōmentarijs Bedæ sup. 4. ca. Lucæ lib. 1. super illo Saluatoris uerbo: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Articulus. 4.

Cultum exhibemus diuæ uirginî Mariæ, cum RHET. eius congratulamur præelectioni: cum virginicatem, humilitatem, aliasq; eius uirtutes imitamur. Sed quod ueneremur rosarijs, decémue granis, nuga & mendacia sunt Dominicanorum, & Franciscanorum. Et supersticio nō minus stulta quam impia, uanissimam fiduciarn alens.

Vtūnam dicta tua sint authoritatibus munita, quēadmo THEO. dum conuiijs respersa inuenimus. Dicis, mendacia & nuga sunt Dominicanorum, & Franciscanorum, si oratio dominica, & salutatio angelica, per modum rosarij peroretur & frequenter. Nunquid mēdax & nugatrix fuit Elisabeth huius carminis præcētrix, quæ spiritu sancto repleta (ut ueritas habet euangelica) exclamauit uoce magna, dicens: Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus uentris tui. Nunquid hallucinatus fuit archangelus ille Gabriel, cœlitus hoc elogium afferens? Ave gratia plena, dominus tecū. Habet salutationem illam non ex Dominicanorum aut Fran-

DE VENERAT. SANCTO.

ciscanorum nugas confictam: sed ex ueridicis paranymplo,
et beatæ illius grandeue mulieris sermonibus confessam.
Orationem uero dominicam quis præsumet dicere huma-
num commentum, quam ipse Dei filius ac sapientia patri
suis discipulis dedit perorandam? Quid(oro)culpe erit
haec tam salutaria bona iterata replicetur? Fateor quiden
præcipuum sanctorum cultum in uitæ eorū imitatione co-
sistere. Hoc quidem necesse est facere: sed illud omittentio
expedit.

Articulus. 5.

RHE T.

Ipsam salutationem, ipsasq; preces non calum-
niamur: sed repetitionē ipsam sub certo numero,
quasi in numero aliquid lateat numinis.

THE O.

Numerum à mysterio non uacare docet ipsa scriptio.

Gen. 2.

Septimum quippe diem elegit, et sanctificari uoluit Deus,
quo ab omni opere quod patrarat, requieuit. Septimo quo

Leui. 25.

que anno incultam terram manere, atque seruum libertati
donari constituit. Anno etiā quinquagesi. possessiones suis
reddi proprietarijs iussit Deus. Quid ergo mirum, si illa

Exo. 21.

quas preces sub certo numero ordinauit pietas? Cum enim
quinquagesimus annus, annus fuerit iubilei et remissionis
quinquagies angelicam salutationem replicamus: ut per ea

Leui. 25.

quinquagesimam, hoc est remissionis gratiam impetravimus.
Quinques autem orationem repetimus dominicam, in lau-
dem et honorem quinque uulnerum Christi: quorum san-
guine nostra dilui precamur peccata. Quid(oro) in his est
superstitiosum aut uanum? Nihil profecto. Sunt enim huius-
modi preces rudis uulgi eruditio[n]es, et exercitationes: uel
in his se exerceant, qui altiora cōtemplari minime no[n]
runt: habeantq; pium exercitiū, cui dediti, ab indecentibus
fabulis se cōtineant. Sunt admodum pauci, qui cœlestia me-

ditari ualent: plurimi autem qui uel in isto exercitio se occupare non ualent. Admittantur itaque simplicia hæc studia rudioribus. Siqui uero ad potiora studia prouehi queunt, non prohibemus. Neque existimo hoc elogium utrgini Mariae ingratū: in quo sœuissimus per eam prostratus commemoratur inimicus, si ad memoriam reduco, quomodo gladius Goliad, quē prostrauit David, in templo seruatus est: 1. Reg. 21. si attendo et canopeum Holofernis Iudith collatum esse, in Iudit. 15. memoriam incliti facinoris: uirginis Mariæ laudes prouehenda erant, non carpendæ.

Articulus 6.

Esto sanctorum animas ueneremur, & exco- R H E T.
lamus: eorum uero sepulchra, aut emortua ossa
uenerari uanū uidetur, ne dicam superstitionem.

Aliquando loca sanctorum martyrum, uel Basilicas, & THEO. omnes qui illic cōuenirent, reprehendit Eustachius: aliquādo in sanctorum uenerationem debachatus est Vigilantius, dicens (quemadmodum recitat Hiero. par. 1. epist. 10. cōtra eundem) Quid necesse est te tanto honore non solum honore, sed etiam adorare illud nescio quid, quod in modico uasco transferendo colis? Quid puluerem linteamine circundatum adorando oscularis? Et in consequentibus propere ritum gentilium uidemus sub prætextu religionis introductum in Ecclesiis: sole adhuc fulgente moles cereorum accendi, & ubique puluisculum, nescio quid in modico uasco pretioso, linteamine circundatum osculantes adorant. Contra quem ibidem sic inuehit Hieronymus: Dolet (inquit) martyrum reliquias pretioso operiri uelamine: & non uel pannis uel cilicio colligari, uel proijci in sterquilinū, ut solus Vigilantius, ebrius et dormiens adoretur. Ergo sacrilegi sumus, quando Apostolorum Basilicas īgredimur.

DE VENERAT. SANCTO.

Sacrilegus fuit Cōstātinus Imperator, qui sanctas reliquias Andræ, Lucæ, & Timothei transtulit. Constatinopolim: apud quas dæmones rugiunt: & habitatores Vigilantij lorum se sentire præsentiam confitentur. Sacrilegus dicens est, et nunc Augustus Archadius, qui ossa beati Sane lis, longo post tempore, de Iudea transtulit Thraciā. Omnes episcopi, non solum sacrilegi, sed et fatui iudicandi sunt, qui rem uilissimam & cineres dissolutos, in serico & aureo portauerunt. Idem rursus in epistola secunda ad Ris parium presbyterum, Rursus os foetidū aperire nititur. Vigilantius: & nos qui reliquias martyrum suspicimus, appellat cinerarios, & idololatras, qui mortuorum hominum ossa ueneramur. O infelicem hominem, et omni lachrymarum fonte plangendum, qui mortuorum corpora proximum mundis habet. Honoramus seruos, ut honor seruorum re-

Matth. 10 dundet ad dominum, qui ait: Qui uos suscipit, me suscipit. Ergo Petri & Pauli immundæ sunt reliquiae? Ergo Mosis corpusculum immundum erit? Quod iuxta Hebraicanus ritatem, ab ipso sepultum est domino. Et quotiescumque Apostolorum, & Prophetarum, & omnium martyrum Basili cas igit redimur, toties idolorum templorum ueneramur. Accensum ad tumulos eorum cerei, idolatrie insignia sunt? Plus aliquid dicā, quod redundet in authoris caput, & insigniabrum uel sanet aliquando uel deleat, ne tantis sacrilegij simulachrum animæ subuertatur. Ergo & domini corpus in sepulchro positum, immundum fuit: Et angeli, qui candidis vestibus utebantur mortuo cadaveri, atque polluto prebeatibus excubias? Et post pauca: Si non sunt honoranda reliquia martyrum, quomodo legimus, Pretiosa in conspectu domini mors sanctorum eius? Si ossa mortuorum polluant contingit

tes, quo Heliæus mortuus, mortuum suscitauit, et dedit uitam corpori? Ergo omnia castra Israelitici exercitus et populi Dei, fuerunt inmundata: quia Ioseph et Patriarcharum corpora portabant in solitudine? Ioseph quoque sceleratus fuit, qui tanta ambitione Iacob in Hebron ossa portauit: ut in mundum patrem aucto et at aucto sociaret? Et quid passi sunt Apostoli, ut inmundum Stephani corpus tanta funeris ambitione precederent: ut facerent ei planctum magnum, ut eorum luctus in nostrum gaudiu uerteretur? Hæc Hieronymus.

Quid de reliquiarum ueneratione et alij senserint, audi dire non pigrat. Ait nanque Augustinus in libro de dogmatebus Ecclesiasticis ca. 73. Sanctorum corpora, et præcipue beatorum martyrum reliquias, perinde ac Christi membrorum sincerissime honoranda, et Basilicas eorum nominibus appellatas, uelut loca sancta diuino cultui mancipata, affectu pio et deuotione adeundas credimus. Siquis contra hanc sententiam fecerit: non Christianus, sed Euuomianus. Et Vigilantius creditur. Beatus præterea Ambrosius in passione beatæ Agnetis martyris, refert ad eius Mausoleum mirabiles, ac diuinæ uisiones fuisse à domino multis ostensas, signaque innumera et uirtutes prodijse. Chrysost. quoque in sermone Bea. Babilæ, sic ait. Verum ut Deus misericorditer multas salutis occasiones præstat, ita cum alijs hanc nobis parauit, ut sanctorum rei quiæ nos ad uirtutem excitant cum illas ueneramur. Etenim post concionandi munus, tumba solus aspectus plurimū iuuat, loculis enim illis astantes, eorum uirtutem sentiunt. Rursus idem hom. 66. ad populum Antiochenum sic ait. Ossa sanctorum hanc habent potestatem, daemons enim sistunt, et torquent: et uincitos ab illis soluunt seuisimis uinculis: Et cinis et ossa et fauilla

DE VENERAT. SANCTO.

inuisibiles illas potestates dilaniant. Idem ipse de laudibus
Pauli hom. 5. to. 3. Vis dona Dei cognoscere? Vestimenta
Pauli dæmonibus terrori erant. Dicit etiam Damascenus
lib. 4. cap. 16. Fontes nobis salutares dominator Christus
præbuit, sanctorum reliquias multimodis beneficijs
turrentes.

Articulus 7.

RHET. Superstitiona multa, & ad quæstum relata re-
riuntur in cultu sanctorum.

THEO. Si in cultu diuorum aliquando peccatur, non hoc cultui,
sed hominum fragilitati tribuendū est. Dicit enim Calix-
tus Papa capi. Docendus. dist. 62. Docēdus est populus,
non sequēdus: Nos quoque si nesciāt, eos quid liceat quibus
non liceat commonere, non his consensum præbere debes-
mus. Dicit quoque Hieronymus epist. 10. contra Vigilantio-
tum. Paucorum culpa non præiudicat religioni: sicut Apo-
stolorum fidem Iude proditio non destruxit, dicēte Paulus

Roma. 3. de quibusdam. Nunquid incredulitas eorū fidem Dei eu-
cuauit? Neq; etiā omne quod existimas superstitionem, et
qui cœses cum Vigilantio superstitionem accendere cereos
in honorem sanctorū: nisi ad depellendas noctis tenebras
accendantur. Sed audi tibi cum Vigilantio per Hieronymū
ibidem responsum. Si mulieres accendent cereos ad hono-
rem martyrum, quid inde perdis? Causabantur quondam
et Apostoli, quod periret unguentum: sed domini uocis
correpti sunt. Neque enim Christus indigebat unguento,
nec martyres lumine cereorum: et tamen mulier illa in ho-
nore Christi hoc fecit, deuotioq; mentis eius recipitur. Et
quicunque accendent cereos, secundum fidem suā habent
mercedem, dicente Apostolo: Vnusquisq; in suo sensu ab-
dat. Et paulò pōst subdit. Nam et absque reliquo ius man-
tinetur.

tyrum, per totas Orientis ecclesias quando legendum est euangelium, accenduntur luminaria iam sole rutilante: non quidē ac fugandas tenebras, sed ad signum letitiae demonstrandum. Voluit et dominus ignē semper in suo altari ardere: nō tam ad necessitatem, quam ad mysterium. Tam uenerandū, tamq; sanctum esse putarunt ignē sacrū antiqui Romani, ut de suo imperio actum iri arbitrati fuerint, si cōtigisset ipsum restinguī. ad quē seruandum nobilissimas fœminas eisdē uirgines deae Vestae sacerdotes cōstituerūt.

Reuerendissimē itaq; attrectande sunt reliquiae sancto rum in quibus spiritus sanctus habitauit. Nescitis, inquit, 1.cor.6. Apostolus, quia corpora uestra templū sunt spiritus sancti? Fueruntq; organa et instrumenta, quibus miranda operatus est ipse idem spiritus sanctus. At non solum reliquias, uerum quæcunque fuerunt sanctorū ueneranda censemus. Nācū ea aspicimus, et exosculamur, uirtutis eorū memo res efficiamur: et felicissimas eorum animas illis admoniti colimus. Quanti enim fecerit diuus Antonius tunicam palmeam Pauli Anachoritæ, testatur Hieronymus in illius uita, scribens eū diebus solennibus solitum fuisse illa amici ri. Quāti et eā estimauerit ipse diuus Hierony. pensare licet, cum eam cunctis Cræsi opibus prætulerit. Ipse quoq; Theodosius iunior amiciri sago admodum sordido episco pi Chebronensis, pro gloria duxit: ut testatur historia tri partita lib.11. cap.17.

Faciunt etiam pretiosa sanctorum monumenta ad pietatem. Excitant enim animos ad glorificandum dñm: modò ritè, castè, grauiter, non ad hypocrisym, non ad quæstum siat, nec præpostere rebus utamur. Vnde dicitur in cōcilio Ganguensi contra Eustachium conuocato, cap.20. Siquis con-

DE TEMPLOR. ORNAT.

uentus qui per loca, & basilicas sanctorum martyrum fuit
uel accusauerit, uel eorum oblationes quae ibidem celebrantur,
spurnendas esse crediderit, memoriasque contemnendas,
anathema sit.

2. Reg. 9

Neque illud sine attētione prætereundum est, quod omnes
aliquando ligneam arcam domini attigerit, ne uidelicet ipsi
in curru quo uidebatur decideret: affectu sane pio: attamen
ausi mox pœnam dedit, morte multatus: quia sanctum con-
tigerat, quod ei non licebat.

DE TEMPLORVM ORNATV,

TITVLVS XXV.

ARTICVLVS I.

RHET.

Dicit noster Lutherus, extruere diuisi tēpla,
offerre eis sacrificia, orthodoxis patribus
impietatis & idololatriæ crimē uisum est.
Dicit nanus Aug.lib.3.cap.21.contra Faustū. Nul-
li martyrū, sed ipſi Deo constituere licet altaia.

THEO.

Eustachius basilicas martyrū, & tempora Deo sub no-
mine diuorum dicata, contemnebat. Hūc errorem diffusus
extenderunt Vualden. dicentes, latum Dei tēplum esse mun-
dum: & coarctare diuinā maiestatem in constructione tem-
plorum, monasteriorum: & oratoriorū, est Deum blasphemare.
Fuerunt & alij pseudoapostoli dicentes, non plus uas-
lere templum ad orandum, quam stabulum porcorū: quem
errorem tutati quidam Bohemi Taboritae, qui omnes con-
duce suo cæco Ioanne Zisca omnia tempora & monasteria
deuastantes inuaserunt, spoliauerunt, & euerterunt: quem
errorem, & nostro æuo hæreticorum quidam imitati sunt.
Soli Deo tempora cōstrui, tanquam summo, & soli Deo no-